

Van swappen tot herbestemmen

Collecties zien het licht

Tekst Marie-Christine Vink

Onlangs werd tijdens de conferentie van de Internationale Raad voor Musea (ICOM) in Kyoto een poging gedaan om de definitie van een museum te actualiseren. De huidige omschrijving dateert uit 2007 en luidt dat het museum ten dienste staat van de samenleving en materiële en immateriële getuigenissen 'verwerft, behoudt, onderzoekt, presenteert', documenteert voor doeleinden van studie, educatie en genoeg. Het voorstel was om eraan toe te voegen, dat het museum moet bijdragen aan 'menselijke waardigheid en sociale rechtvaardigheid, mondiale gelijkheid en wereldwijd welzijn'.

Dat laatste is er niet gekomen. Musea moeten al veel. Naast genoemde taken zijn ze ook 'educatoren', verhalenvertellers, toeristentrekkers en radertjes van de economie en niet alle museale collecties lenen zich om als spiegel en aanjager van sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen te dienen. Ook zijn volkenkundige, technische en kunstmusea moeilijk over één kam te scheren.

Collectie Nederland

Het publieke museum, zoals wij dit in Nederland kennen, is een negentiende-eeuws verschijnsel. Voorheen waren verzamelingen van kunst en wetenschap

De swapfiets, de fiets met de blauwe voorband, verdient nu al een plek in het museum. Niet om zijn looks, maar omdat het symbool staat voor een beweging in de samenleving. Twintigers en dertigers in de grotere steden kiezen massaal voor een fiets waar ze geen binding mee hebben. Bij het minste ongemak wordt hun rijwiel ingeruild voor een ander. Het zelfde geldt voor hun krappe huurwoning en zelfs voor hun stad waar ze al trappend aan voorbij gaan. Het gaat hier om een cultuur waar geen ruimte is voor bezit en geen tijd voor zorgtaken. Binding gaat via de app.

In dit tijdperk van online ruilen, delen, lenen en doorverkopen heeft bezit een nieuwe dimensie gekregen. Ook musea zijn tot dit inzicht gekomen. Depots worden tegen het licht gehouden want ook bij de hoeders van ons cultureel erfgoed is sprake van gebrek aan ruimte en tijd. Musea moeten keuzes maken om relevant te blijven en ontdekken de weg naar de markt.

voorbewoond aan de hogere klassen. Eind 18e eeuw ontstond de behoefte de rijkdom met een breder publiek te delen. Het Teylers Museum in Haarlem was het eerste museum van ons land, kort daarna volgde de Nationale Kunstgalerie in Huis ten Bosch, de voorganger van het Rijksmuseum. Gaandeweg nam het aantal musea toe, ook in omvang. Collecties kregen vaak een encyclopedisch karakter en het werd 'bon ton' om je eigen verzameling of uitzonderlijke stukken aan een museum te schenken of na te laten. De fiscale voordelen die dit met zich meebracht hebben ook bijgedragen aan de groei van collecties.

Zonder die regeling waren topstukken wellicht naar het buitenland verdwenen want voor aankopen is nauwelijks budget. Nederland telt nu 697 musea, hiervan zijn er bijna honderd kunstmusea en een kleine driehonderd historische. Andere zijn bijvoorbeeld de natuurkundige en wetenschappelijke musea.

Van pronken naar dreigend infarct

De vele aanwinsten zorgden gaandeweg voor ongewenste ontwikkelingen. Uit zorg om niets verloren te zien gaan bewaarden musea liever teveel dan te weinig. Stukken werden niet of slecht geregistreerd, het documenteren was niet bij de benen.

De depots raakten overvol, het duurde echter tot de jaren negentig van de vorige eeuw voordat een alarm afging. In 1990 werd het Deltaplan voor het Cultuurbewoud gestart. Op landelijk niveau werden collecties geïnventariseerd en kerncollecties vastgesteld. Aan het beheer en behoud van collecties werd een prijskaartje gehangen. In dezelfde periode kwam de verzelfstandiging van musea op gang en daarmee de noodzaak om financieel autonoom te worden. De economisering van cultuur had zijn intrede gedaan.

Kunst als regeringszaak

De gevolgen bleven niet uit. Musea die niet slaagden om voldoende private fondsen binnen te halen kwamen al gauw geld tekort. Zo zag het Stedelijk Museum in Gouda zich in 2011 genoodzaakt om een schilderij van Marlene Dumas te verkopen. Hoewel het stuk niet tot de kerncollectie behoorde, was de schok groot. Het werk was niet eerst aan collega-musea aangeboden en zo verdween het stuk uit de Collectie Nederland. Hetzelfde jaar probeerde het noodlijdende Wereldmuseum in Rotterdam zijn Afrika-collectie te verkopen. De politiek stak daar een stokje voor. Anders dan Thorbecke een eeuw eerder zei, was kunst toch een regeringszaak geworden. →

We zijn een archief dat cool is

Beeld en Geluid
- 2 -

Het museum is niet van de marketeers

Fries Museum
- 4 -

Een levend verhaal zonder collectie

Bijbels Museum
- 5 -

Ondernemers in de museale wereld

MuseumDepotShop
- 8 -

Pompen of verzuipen

Volgens de Erfgoedmonitor zijn er bijna 83 miljoen objecten in Nederlandse musea, waarvan zo'n veertig in Naturalis. De collecties zijn onderverdeeld in een A/t/m D categorie. Op het totaal kan, zo wordt geïllustreerd, zo'n 10% worden afgestoten. Weg uit de eigen collectie en eventueel herplaatsen bij een ander museum. Lukt dat niet, dan vindt het object zijn weg naar de markt.

Dat is makkelijker gezegd dan gedaan. In de Erfgoedwet is beschreven hoe een museum bij het afstoten van een collectiestuk dient te handelen. Deze 'vervalsingsprocedure' geldt voor alle cultuurgooierden in bezit van de Staat, provincies en gemeenten. De Leidraad Afstoten Museale Objecten (LAMO) van de Museumvereniging schrijft alle te nemen stappen stipt voor.

'Geld is geen drijfveer bij ontzamen' zegt Diewertje Wijsmuller, 'het kost geld om collecties af te stoten.' Wijsmuller is specialist in museaal herbesteden en ontwikkelt collectie-strategieën. Haar blik op ontzamen is nuchter en verfrissend. 'Musea kunnen er beter voor zorgen dat ze minder in huis hebben en dat wat ze hebben op orde is.' Vaststellen wat de kerncollectie is, is een essentiële stap in het proces. 'Het is verleidelijk om alleen de mooie stukken te bewaren, maar belangrijker is dat de context van de collectie behouden blijft, ook al gaat het om minder spectaculaire stukken.' Wat erbuiten valt kan in delen aan een ander museum worden overgedragen. Lukt dat niet, dan is de markt een goede uitweg. Voor kritiek op herbesteden is ze niet bang.

'Ontzamen is de uitkomst van een heel zorgvuldig proces'

Inmiddels zijn veel Nederlandse musea aan de slag gegaan met de herwaardering van hun bezit. Stukken worden aan criteria getoetst en materiaal wordt gedigitaliseerd, het neemt minder ruimte in. 'Als je één of twee identieke objecten bewaart, dan heb je later nog voldoende materiaal om te kunnen onderzoeken. De aanpak geldt met name voor cultuur-historische musea waar meer gebruiksvoorwerpen worden bewaard, bij kunstmusea ligt het anders.' Minder bezit, meer onderling lenen, dat is wat Wijsmuller zegt. Ze is voorstander van een filosofische en ethische benadering van de collectie. Moeten we altijd zelf bewaren? Kunnen we onze westerse blik op alles loslaten? Wijsmuller stelt vragen, geen grenzen.

Het vertrouwde beeld van musea

is dat ze op stromingen, thema's of kunstenaar zijn ingericht. Bij voorkeur chronologisch, ook al is de geschiedenis complexer dan een aaneenschakeling van feiten. Voor zijn zometentoonstelling Top Floor koos het Gemeentemuseum in Den Haag echter voor een meer fluide aanpak. Gastcuratoren mochten vrijelijk uit de depots putten en hun eigen tentoonstelling samenstellen.

Philip Akkerman wijdde een zaal aan het willekeurig gekozen jaar 1913. Wat bleek? Het was een 'turbulente van over elkaar struikelende stijlen'. Een jaartal zegt niets, was de onderliggende boodschap. Jan Taminiau koos voor verbandenheid in plaats van verschil en liet zien dat 'authentieke' Nederlandse creaties beïnvloed zijn door andere, ook niet-Westerse culturen. De objecten koos hij ook om hun vakmanschap, een invalshoek die eveneens waardering verdient.

Het resultaat was zeer waardevol

Had de tentoonstelling kunnen ontstaan als de depots waren opgeschoond op basis van een waarde als 'topkwaliteit'? Vermoedelijk niet. Is dit een reden om niet te ontzamen? Ook niet. De aanpak laat vooral zien dat loslaten tot nieuwe inzichten leidt.

De opmars van het depotgebouw

De herwaardering van collecties leidt niet alleen tot afstoten, het depot is nu aan zijn emancipatie begonnen. De collecties worden steeds vaker apart bewaard, los van het museum waar de dure vierkante meters voor inkomsten zijn bestemd. Wie daar doorheen toelt waant zich in een andere wereld. De verstilling van enorme hoeveelheden objecten straalt een zekere romantiek uit, de sfeer van vervlogen tijden.

Museum Boijmans van Beuningen in Rotterdam heeft dat goed aangevoeld. Aanvankelijk uit nood geboren omdat hun kelders onder water stonden, bouwde het nu het eerste publiek toegankelijke depot. Museumstukken worden er 'kaal' getoond, zonder filter van een curator. Het depotgebouw wordt spectaculair, veel meer meter hoog. Het is een statement: alles wat je hebt mag gezien worden.

De swapcollectie

Zo te zien wordt Collectie Nederland meegetrokken in de swapbeweging. Depots worden publiek, indeling op stijl maakt plaats voor gevoel, bruiklenen en legaten gaan terug naar erfenamen, het werk achter de schermen komt voor de schermen en stukken waar genoeg exemplaren van zijn vinden een nieuwe bestemming. Gewoon bij de mensen thuis, van wie de vere voorouders ze ooit lang geleden aan het museum schonken. ●

We zijn een archief dat cool is

Beeld en Geluid
Hilversum

Het is een geroezemoes van je welste bij het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid. Niet wat je verwacht bij een archief, zelfs niet bij een museum. De begane grond is omgetoverd tot Café Tour de France. Voor de gelegenheid mag iedereen zijn fiets in het gebouw parkeren.

Filmblikken Agfa, 1937
Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid

Er is ter plekke een studio ingericht waar journalisten van de NOS verslag doen, de ruimte is behangen met projectieschermen. Het publiek – vooral jongens en oudere jongens – volgt in opperste concentratie de prestaties van Steven Kruijswijk. Vandaag is voor hem de beslissende ronde. Hij gaat het felbegeerde podium halen.

'Dit is waar we voor zijn' roept directeur Eppo van Nispen tot Sevenaer met aanstekelijk enthousiasme. 'Het nieuws wordt nu gemaakt. En wij zorgen ervoor dat al het materiaal later nog beschikbaar is.'

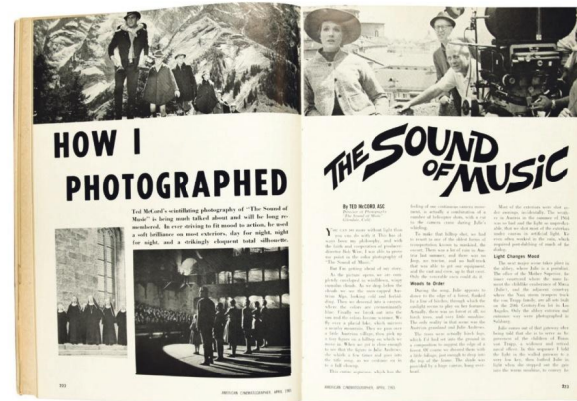
Zelden staat een organisatie met een archief functie zo actief in de schijnwerpers. Het heeft niet alleen te maken met het erfgoed dat daar bewaard wordt, het komt voort uit de visie die het instituut heeft op de rol van erfgoedinstellingen in de digitale samenleving.

'Vijftig petabytes, dat is echt heel veel'

Bij Beeld en Geluid, op een steenworp afstand van de omroepen, huist het mediaarchief van Nederland, het grootste in zijn soort in Europa. De collecties gaan terug tot het begin van de vorige eeuw. Opgeslagen ligt meer dan een miljoen uur aan radio- en televisieprogramma's, muziek, foto's, games, webvideo's en objecten. Vijf verdiepingen vol, diep in de grond. 'Onder de waterlijn' legt Van Nispen uit 'superkoel en klimaatneutraal'.

Houdbaar, bruikbaar, zichtbaar

Het bovengrondse deel van het gebouw herbergt de publiekfuncties en kantoren, zijn felgekleurde gevels staat het als een vuurtoren op het Media Park te schijnen. Alsof het wil zeggen: 'Wat er in de buitenwereld ook gebeurt, wij waken over uw media-erfgoed.'

American Cinematographer Magazine, 1965
Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid

Wereldwijd heeft Beeld en Geluid een toonaangevende positie. In de collectie zitten zo'n 20.000 objecten, het merendeel van de collectie is digitale opslag. Zo'n vijftig petabytes, vijftig miljoen gigabytes. 'Dat is echt heel veel' zegt Van Nispen trots. Vooral omdat de digitalisering van het materiaal aan de strengste eisen voldoet en is bekend met het DSA certificaat – een primeur in binnen- en buitenland voor een instituut met omroepmateriaal.

Julie zijn een supercomputer?

'Onze primaire taak is de archief functie, we beheren materiaal en stellen dit ter beschikking voor hergebruik. Van alle uitzendingen die dagelijks worden gemaakt komt gemiddeld 11% bij ons vandaan. Dankzij de infrastructuur staan wij vierentwintig uur per dag, zeven dagen per week, klaar voor de media. De verhalenmakers van Nederland zitten hier op een steenworp afstand, ze kunnen automatisch inloggen.'

Beeld en Geluid is een knooppunt in het Nederlandse erfgoed, samen met de Koninklijke Bibliotheek, het Nationaal Archief, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de KNAW. Het instituut heeft de wettelijke taak om alle uitzendingen van NPO af te vangen en valt onder de Mediawet. 'We slaan het op, maar beschikken niet over de rechten. Voor de archiefstukken werken we als een clearinghouse, regelen de licenties en ontvangen daar een vergoeding voor.'

Valt er iets te ontzamen?

We lopen door de depots. Zware deuren gaan open en snel weer dicht, klimaatcontrole is belangrijk. Bijna alle redefilms uit Nederland zijn hier te vinden en alles van de publieke omroepen, rekken vol. Het merendeel is gedigitaliseerd maar technieken veranderen snel, daarom worden exemplaren bewaard als bron van het archief. 'De rest mag weg, al heb je dan wel met de rechten te maken. Je moet afspraken maken met de eigenaar of distributeur. Tenzij het materiaal ouder is dan zeventig jaar, dan gelden andere spelregels.'

Hier bevinden zich ook de scripts van programma's, oude filmtijdschriften en een van de grootste platencollecties van Europa, een 'fonotheek' voor

geluidseffecten en achtergrondmuziek. Het is net een snoepwinkel. In een rek hangt kleding, de jas van de 'vieze man' uit Van Kooten & De Bie, het groene pakje van Minoes en een ruige leren jas van Rutger Hauer. Achter rekvisieten en kostuums zit geen collectiegedachte. Dit zijn tijdsbeelden. Valt er dan wel iets te ontzamen? 'Onze conservator weet precies wat kan worden afgestoten. We hebben al heel wat mensen blij gemaakt via de MuseumDepotShop.'

'Hier zijn onze Rembrandts'

Van Nispen loopt resoluut naar een ander depot. Camera's, bandrecorders, oude zenders en alle televisies van Philips staan hier. Vaak in meervoud, want om er entje aan de praat te krijgen heb je er vaak drie of vier nodig. We komen bij de radio's, sommige nog uit de oorlog. 'Hier is één van onze Rembrandts' en wijst een toestand aan van Hanso Ilderda, de man die honderd jaar geleden de eerste publieke radio-uitzending ter wereld maakte. 'Het is technisch fantastisch. Prachtig vakmanschap, in die tijd onbetaalbaar.' Er hangt een foto bij van de opnamen in een Haagse huiskamer, de microfoon ligt op een mega-parasol. 'Dit is illustratief voor de waarde van een object. Het vertelt hoe bijzonder het was om te communiceren.' Voor Van Nispen is het de collectie die connectie maakt.

'Conversation is king, content is something to talk about'

Beeld en Geluid wil het Nederlandse publiek mediawijs maken. Communicatie is ingrijpende dan vroeger, we zijn omringd door media. Dit gaat verder dan 'broadcast', we komen er niet meer van los. In oktober, tijdens het festival Dutch Media Week, kan het publiek ervaren wat de impact van (digitale) media op ieders leven is. In het verleden hiervan wordt het museum in Hilversum volledig

DE EERSTE KOPERS MUSEUMDEPOTSHOP

- Telefooncassette voor regeltafel NOS
- Flightcase uit collectie Beeld en Geluid

Gekocht door
Timo Demolijn.
Beeldend kunstenaar.

Met welk doel?

Materiaal voor een nieuw kunstwerk. Over de verzelfstandiging van musea en de veranderende houding ten aanzien van cultureel materiaal.

Cultureel materiaal of gebruiksgoed?

De flightcases waren voor vervoer van geluidsbanden. Nu zijn ze zelf het te vervoeren object. Ook de cassettes vertellen een verhaal. Over de tijd dat NOS zelf apparatuur maakte, vóór de verzelfstandiging van hun facilitair bedrijf tot NOB.

Een tijdsbeeld?

Zowel de objecten zelf als het afstoten, ja. Ontzamen levert betekenisvol materiaal op, achtergrondverhalen worden ontsloten. Het past in het rendement-denken van de cultuurpolitiek.

Verantwoord?

Zo bezien is het economisch en efficiënt. Een object ooit aangekocht vindt via herbesteden een nieuwe plek buiten het publieke domein.

Beeld en Geluid bezocht?

Ja, zo wist ik dat ze naast audio-visueel erfgoed ook productie- en ander apparatuur hebben. Het omroepbestel heeft een boeiende geschiedenis.

Wordt het kunstwerk een 'conversation piece'?

Privatisering van musea, inkomstenmodellen, herbesteden van erfgoed: het is 'conversation'.

Slimme en efficiënte constructies voor nieuwbouw

IMd

Raadgevende
Ingenieurs
www.imdbv.nl

Het museum is niet van de marketeers

Fries Museum
Leeuwarden

Friese bakkerskar, begin 20e eeuw
Fries Museum

‘Ik wil laten zien hoeveel bloed, zweet en tranen het kost om collecties levend te houden. Het museum gaat niet alleen over bezoekersaantallen.’ Kris Callens neemt zijn taak als hoeder van het Friese erfgoed serieus. Hij doet er alles aan om met zijn museum in de Champions League van de Nederlandse musea te spelen.

De Vlamming Callens spreekt met de passie van onze Zuiderburen maar is volgens zijn eigen definitie een Fries. Triggers om in 2015 vanuit het Zuiderzeemuseum het IJsselmeer over te steken naar het Fries Museum waren er genoeg: het nieuwe museumgebouw en depot, de herinrichting en het honderdjarig bestaan van het Prinsessehof, Leeuwarden-Frysland Culturele Hoofdstad van Europa 2018. Toch was dit niet het enige dat op zijn bord lag.

Waarde creëren, waarde toegankelijk maken, waarde die terugkeert
Zo zou je tegen musea moeten aankijken maar het begrip waarde wordt steeds geassocieerd met geld, terwijl het om meer gaat. Musea worden soms bestierd door marketingmensen, die laten weinig ruimte voor een waarde zoals identiteit. Onze collectie gaat daar wel over: portretten en landschappen, objecten die als inspiratiebron dienen en de

ruimte van Friesland, ook in bredere zin, laten zien. Dat is de basis van de Friese collectie. Daarnaast hebben we als museum nog veel meer te vertellen.

De praktijk is weerbarstiger

Het Fries Museum ontvangt subsidie van de provincie, daar kunnen we het gebouw van open houden, de collectie beheren en de basisorganisatie betalen. Wat we doen voor het publiek betalen we uit eigen inkomsten. Vergelijken met andere musea in het Noorden, zoals het Groninger Museum en Drents Museum, zijn we zwaar onderbedeeld. Dat is ook zo in vergelijking tot andere provinciale musea, zoals Het Valkhof in Nijmegen en het Limburgs Museum. Van Leeuwarden krijgen we geen structurele bijdrage, ook al zijn we een publiekstrekker. Nu wil de ironie dat wij afhankelijk zijn van de winst op de grote tentoonstellingen – ja, de marketeers – om iets aan de collectie te kunnen doen.

Zo te horen schuurt het. Leg uit.

In onze raad van toezicht zit de CEO van Omrin, het afvalbedrijf van het Noorden. Hij noemt het een grondstoffenbedrijf. Afval is een grondstof, zo ook cultureel erfgoed. De samenleving accepteert dat afval ophalen geld kost, maar kan moeilijker accepteren dat het behouden van erfgoed ook iets kost. Er wordt te snel geroepen ‘hoezo moet ik je hobby financieren?’. Wij doen dit voor de samenleving. Een object dat geen plek meer heeft in de collectie kan wat mij betreft ook een nieuw verhaal aangaan buiten het museum. Zo kan het nog van waarde zijn. Een alternatief voor verkoop is om het voor restauratie-opleidingen ter beschikking te stellen. Maar weg is weg, het komt niet meer terug.

Dus daar gaan veel stappen aan vooraf?

Door de verhuizing van het museum in 2013 moesten we nadenken over de opslag. Het nieuwe museum zou op de kantoren na alleen voor het publiek zijn. Dit werd de aanleiding om met de vier provinciale musea en een deel van het archief een energieneutraal depot te bouwen aan de rand van de stad, betaald door de provincie. Daar staat alles door elkaar: soort bij soort, grootte bij grootte, ongeacht de eigenaar. En alle teams werken samen. We zijn trots op ons samenwerkingsmodel.

DE EERSTE KOPERS MUSEUMDEPOTSHOP

o ‘Sergeant Friederike’,
officie uit collectie
EYE Filmmuseum

Gekocht door
Ad Blom uit Limburg,
voorjarige dochter Frederique.

Lang gezocht?
Toeval, eerste keer op de webshop.
Griep wel mis bij Japanse prenten.

Nog op de verlanglijst?
Een muziekinstrument.
Of oud gereedschap.

Topstuk van museum lenen?
Een werk van M.C. Escher.
Z'n kleurige optische illusie.

In een museum overnachten?
Rijksmuseum in Amsterdam.
Overdag is het veel te druk.

Het Fryske model

Ja, zo noemen we het. En precies deze samenwerking gaf bij de provincie de doorslag om ons te financieren, mits we ook beloofden om de collectie op te schonen en nooit meer om een ander depot te vragen. Daar moet je wel iets mee. Aanvankelijk ging het om een halvering van de collectie, uiteindelijk werd de afspraak om 20% te ontzamen. Op dat punt kwam mijn ervaring uit het Zuiderzeemuseum goed van pas. Dit percentage ging van aantallen uit, maar ik ga uit van volume. Zo begonnen we het kaf van het koren te scheiden, zochten het laaghangend fruit bij grote voorwerpen, zoals voertuigen en meubilair.

Hoe ver staan jullie nu?

De provincie is in 2019-2020 bezig het cultuurbestel te herijken. De bedoeling is om alle erfgoed – roerend, onroerend, immaterieel en landschappelijk – met elkaar te verbinden. De herwaardering

van de collecties is om die reden heel belangrijk. We lopen op schema. Eind 2019 is het tijdelijke depot leeg. Een van de uitdagingen van de LAMO is dat van elk object de herkomstbron wordt getoetst en een mogelijke eigenaar wordt achterhaald. Zonder zijn akkoord geen afstoting. We zijn als Fries Museum verantwoordelijk voor de operatie, maar de collectie die tot 1970 is opgebouwd is vooral eigendom van het Koninklijk Fries Genootschap. Zij nemen het besluit wanneer wij de eigenaar niet kunnen achterhalen.

Wat vindt het publiek hiervan?

De ethiek van het museum mag niet ter discussie staan. Aan ons de taak om te laten zien wat collecties voor taken met zich meebrengen. Zoals met de tentoonstelling *Verzameld Werk* en korte documentaires – *Fan Us* – over aspecten van de collectie: Krijgen, Koppen, Lenen, Restaureren, Afscheid Nemen. Bij het laatste thema zie je hoe wij een Friese sjees aan een erfgenaam van de schenker teruggeven. De man moest even aan het idee wennen, want waar zet je zo'n ding, maar hij was ons erkentelijk. Hij zet de sjees in bij lokale evenementen, zo wordt ook de buitenwereld weer hoeder van het Friese erfgoed.

Een nieuw depot heeft voordelen.

We ruimen niet alleen op, we digitaliseren ook het hele archief. Het is veel werk maar je hebt er tot in lengte van jaren plezier van. Alles gaat weer door je handen. Een collectiestuk wordt opnieuw ontdekt, dat is ook 'waarderen'. Nieuwe conservatoren gaan met een frisse blik door de collectie, dat levert ook thema's voor nieuwe tentoonstellingen op.

Het is de gelegenheid om het collectieverhaal te herijken. Welke deelcollecties leggen we aan, welke passen niet meer? Met een munten- en penningencollectie kun je schijnbaar weinig, maar door een paar latjes met 25.000 munten te digitaliseren zagen we wat ze voor ons betekenen. Zo krijgt een aantal ervan een plek in de Vikingententoonstelling.

Dus erfgoed is een grondstof. En herwaarderen circulaire economie.

Inderdaad. Ik wil graag mensen inspireren en trots maken op wat we met zijn allen in Nederland kunnen bewaren. Maar men moet wel beseffen dat daar iets voor nodig is. Als de samenleving niet meer wil, dan stop je er als museum mee, maar dan komt onze schat ook nooit meer terug. ●

Kris Callens
Studie kunstgeschiedenis, Leuven en Berlijn. Coördinator tentoonstellingen Antwerpen en Leuven, intendant stadsfestival Mechelen. Conservator tentoonstellingen Rijksmuseum. Hoofd Collecties & Presentaties Zuiderzeemuseum. Directeur-bestuurder Fries Museum en Keramiekmuseum Prinsessehof sinds augustus 2015.

Een levend verhaal, zonder collectie

Bijbels Museum
Amsterdam

Model van een triomfboog
vervaardigd voor godsdienstondervijzing
Bijbels Museum

De LAMO, het klinkt als een bekend televisiespel.

Allesbehalve. Het is niet ad hoc en er is geen ruimte voor improvisatie. Je bent verplicht bij aanvang een collectiebeleidsplan te hebben. Van daaruit hebben we een 'collectieanatomie' vastgesteld: welke deelcollecties zijn er, welke vallen daar weer onder en om welke objecten gaat het. In dit stadium ontdek je dat je over een deel van je collectie beduidend minder weet.

Dat komt in de beste families voor. Het gevolg van het vele schenken in de vorige eeuw?

Zeker, ook het Bijbels Museum heeft in een zekere zin last gehad van iets teveel schenken, bijvoorbeeld van zondagscholen die afstand wilden doen van lesmateriaal. De schenkingen zijn toen aanvaard maar, door gebrek aan tijd en menskracht, niet allemaal geregistreerd. Van sommige collectiedelen moeten we nu afslag de herkomst bepalen en de kenmerken invoeren. Je kunt niet iets afstoten waarvan je niet met zekerheid weet dat je de eigenaar bent.

Goed punt. Terug naar de LAMO. De collectie is beschreven, de herkomst vastgesteld.

Dan begint het proces van waarden. Je moet als museum in Nederland vaststellen of collectiestukken beschermwaardig zijn voor Collectie Nederland, alvorens ze af te stoten. Het is belangrijk dat anderen meekijken. Een commissie van experts op het gebied van religieuze erfgoed heeft de waarde van onze collectie op een niveau vastgesteld. Er wordt een lange lijst vragen doorwerkt, over herkomst, kwaliteit, uniciteit en historische waarde. Het is een forse exercitie.

Waar moeten we aan denken?

Wij hebben in 2019-2020 nog zo'n tweehonderdvijftig dossiers te gaan, dat doen we met een klein team. Ieder dossier gaat over een object of een ensemble. De basiscollectie is afkomstig van Ds. Leendert Schouten, dat is één ensemble van objecten en documentatie en slechts één dossier van de vele. We hebben ook dossiers 'Bijbelse opvoeding' en objecten van opgravingen uit het Heilige Land. Als eenmaal vaststaat of stukken beschermwaardig zijn, dan moeten wij ze in een ander museum herplaatsen. We organiseren schouwen voor collega-musea en plaatsen de objecten op de 'afstotingsdatabase'. Musea die interesse hebben kunnen zich melden. Gunning gebeurt op basis van door ons vooraf vastgestelde criteria. →

Toverlantaarnplaatjes
Bijbels Museum

In 2016 werd bekend dat het Bijbels Museum niet langer op subsidie van gemeente Amsterdam kon rekenen. Rond die tijd trad Carolien Croon als directeur aan, zij besloot de beperkingen van een eigen collectie los te laten. Zo ontstond een opzienbarend project dat ondanks het radicale karakter ervan met de grootste zorgvuldigheid wordt uitgevoerd. Het Bijbels Museum doet afstand van zijn gehele collectie.

Een museum directeur die bij haar aantreden afscheid moet nemen van de collecties. Dat klinkt pittig, toch ben je hier.

Het Bijbels Museum brengt verhalen die inspireren, aanzetten tot reflectie. Just in deze tijd is hier grote behoefte aan, ook bij jongeren. Dat is mijn persoonlijke drijfveer om dit werk te doen. We hebben de klassieke opzet van het museum losgelaten omdat dat culturele sector meer mogelijkheden biedt. Met reizende tentoonstellingen, deelname aan festivals en evenementen, kunnen we ook het verhaal vertellen. En meer mensen bereiken. Daar is niet perse een eigen collectie voor nodig.

Een statement?

Als je vaststelt dat het vertellen van het Bijbelse verhaal de missie van je museum is, dan zoek je naar mogelijkheden om deze te realiseren. Ook zonder basisfinanciering. We hebben de afgelopen jaren hard gewerkt aan onze visie op

tentoonstellingen en de inhoud ervan. We hebben een landelijk netwerk opgezet van partnerlocaties waar we onze tentoonstellingen presenteren. Jonge kunstenaars hebben hiervoor nieuw werk ontwikkeld. We werken ook met bruiklenen. Als de collectie weg is, dan gaan we door als projectorganisatie.

Als de collectie weg is?

Inderdaad, zover zijn we nog niet. We zitten nu in een transitie. Er zijn al veel stappen gezet sinds het besluit om met een nieuwe koers door te gaan, maar ontzamen is een tijdrovend proces. Niet alleen omdat we 30.000 objecten hebben maar ook door de procedure die we volgen. Wij houden ons strikt aan de LAMO en de methodiek 'Op de museale weegschaal'. We willen onze collectie zoveel mogelijk herplaatsen bij andere musea en doorlopen hiervoor de vereiste stappen. Er gaat niets zomaar ergens anders heen, ook niet naar een ander museum.

Pantheon Drukkers

drukt
met liefde
& lef

Hoogwaardig drukwerk

PantheonDrukkers.nl

De Gruijter & Co.

ART & ORCHESTRA LOGISTICS

B. VANNES@DEGRUIJTER.NL +31 6 28 50 08 54

Dit depot is tot stand
gekomen onder
grondige leiding van

www.id-a.nl

En als de schenkers nog leven of ze hebben erfenen?
Dat is een andere stap. Als wij over de gegevens van deelcollecties beschikken, dan gaan we in gesprek ongeacht de voorwaarden uit de schenkingsovereenkomst. We zijn hier niet toe verplicht. We vragen ook om akkoord bij het herplaatsen in een ander museum. Tot nu toe verloopt dit uitstekend, al lukt het niet in alle gevallen om de schenkers te achterhalen.

Model van een synagoge
Bijbels Museum

Maar niet alles is interessant voor Collectie Nederland en andere musea raken ook vol.
Als het niet beschermwaardig is en er zijn genoeg vergelijkbare objecten in openbare collecties, dan vindt het stuk zijn weg naar de markt. Want waarom zou iemand niet thuis kunnen genieten van een mooie prent of altaarstuk?

DE EERSTE KOPERS MUSEUMDEPOTSHOP

- o **Kabuki acteur, prent van Utagawa Kunisada, 1831, uit collectie Japan-museum SieboldHuis**

Gekocht door Christel uit Delft.
Heeft in Japan gewoond.

Missie geslaagd?
Je moet snel zijn. Was een tweetraps operatie.

Kunst uit een webshop?
Jazeker. En thuisbezorgd. Met verhaal en certificaat.

Nog iets gewent?
Een stoel van Eames.

Het SieboldHuis bezocht?
Staat nu hoog op mijn lijstje.

Een nachtje in een museum?
Ik werk in een museum. Dat is voldoende.

Ga je de collectie missen?
Voor iedere collectie heb je een zorgplicht. Je hebt menskracht en middelen nodig om er goed voor te kunnen zorgen. Ik maak me geen zorgen over de nieuwe bestemming van de deelcollecties. Ze komen goed terecht, voor een deel bij Rijksgesubsidieerde musea die financieel minder kwetsbaar zijn. Dit is een geruststelling.

Is ontzamen een geldkwestie?
Ontzamen zelf is een kostbare operatie, dat weegt nu met name. We zorgen voor werkelijk alles, ook het inpakken, opleveren en transport. Maar op termijn zijn we financieel beter of zonder collectie. Met vaste presentaties is het lastig om herhaalpubliek te krijgen en fondsen geven bij voorkeur aan tijdelijke projecten.

‘Erfgoed behouden is niet gratis maar we gaan ook niet zomaar verkopen’

Onze tienduizend donateurs zorgen voor onze financiële basis, maar zonder structurele aanvulling kunnen we geen collectieafdeling betalen. Het herplaatsen in musea levert geen geld op. Herbestemmen, de weg naar de markt, levert over het algemeen wel wat op.

Dilemma's?
Iets waar we dol op zijn waarvan we nog niet weten waar het terecht gaat komen, dat kan spannend zijn. Of iets dat beschermwaardig is maar geen museum vindt, in dat geval overleggen we met Museum Catharijneconvent – het enige Nederlandse museum voor christelijke kunst met Rijks subsidie – of zij het object toch kunnen opnemen.

Stel, een particulier zet een museum op waar deze stukken goed passen maar het is formeel nog geen museum.
Als deze persoon zich als enige meldt, dan ga ik graag het gesprek aan. Of ik er in dat geval geld voor vraag? Lastig, in principe niet. Anderzijds, deze persoon zou de stukken later via de markt kunnen verwerven en dat kost wel geld.

Mag een museum zonder eigen collectie zich nog museum noemen?
Het antwoord hierop moet nog komen.

Carolien Croon
Studie theaterwetenschappen en culturele studies (UvA). Eindredacteur jeugdtelevisie van NCRV. Directeur Vereniging van Speelfilmproducenten. Onafhankelijk adviseur cultuur en media. Directeur Bijbels Museum sinds september 2016.

Dit is mijn verhaal

Jongeren over geloof, hoop en inspiratie

Te zien t/m 27.10.2019

In 2020 op reis door het land

Fotografie: Cigdem Yuksek

BIJBELS MUSEUM

Herengracht 388 Amsterdam www.bijbelmuseum.nl

Te huur 1.300 m² geklimatiseerde opslag
Op het nieuwe bedrijventerrein De Boeg

Geklimatiseerde opslag

- 18 °C en 50% luchtvochtigheid
- Camera beveiliging binnen en buiten
- 1300m² en 7,5m hoog, met 100 m² kantoorruimte
- Oplevering Q2 2020

Bedrijventerrein De Boeg

- Eerste gasloze bedrijventerrein van NL
- Energieneutraal, WKO's
- Langa de A44
- Centraal tussen Den Haag en Amsterdam

Meer weten?
artandfacts.nl/de-boeg
Of neem contact op
info@artandfacts.nl
085 007 42 42

donderdag 31 oktober 2019

CONGRES

Locatie Wereldmuseum Rotterdam

MUSEAAL ONDERNEMERSCHAP, WAAR LIGT DE GRENS

Mede mogelijk gemaakt door

NautaDutilh

Het congres is alleen toegankelijk voor directies en toezichthouders van musea

Museum Zaken is een kennis- en ontmoetingsplatform voor directies en toezichthouders van musea

4-13 oktober
Hilversum mediastad
#mediafestival

Bekijk het hele programma op dutchmediaweek.nl

MEELD GEBLUD LIVEHILVERSUM

eye & UNSEEN
Eye Filmmuseum

Klassiekers en recente restauraties

Iedere twee weken op maandag, met inleiding.
eyefilm.nl/restored

McPartners

Dé zakelijke Apple reseller

Maak kennis met uw persoonlijke Apple Partner
Bel nu 0348-485 265 of bezoek onze website McPartners.nl

Jaap Bijenweg 29 3446 CH Woerden 0348-485 265 info@mcpartners.nl

BASIS BEDRIJFSHUISVESTING

AL 30 JAAR LANG UW VASTGOEDPARTNER IN DE RANDSTAD

Ga naar basis.nl

JA
JesseArchitecture.nl

Soms maken wij uw bouwdenkbeeld waar!

- JA-JesseArchitecture
- stedenbouw (in detail) ontwerp
- aanvraag omgevingsvergunning
- aanbesteding & aanbesteding
- bouwtoezicht & toezicht

ONTWERPBUREAU VAN DER VLUGT B.V.

KLIJMAATBEHEERSING-SANITAIRE INSTALLATIES
ELEKTROTECHNISCHE INSTALLATIES

De Royskoot 12-G 2231 NZ Rijnsburg
Postbus 39 2230 AA Rijnsburg
T 071 - 408 58 80
W www.ontwerpburovandervlugt.nl
E info@ontwerpburovandervlugt.nl

Vergaderen in een rijk verleden?
Het Huis van de Passer in hartje Leiden is dé plaats!

- Vergaderen
- Dineren
- Trouwen
- Mediteren

Maak nu een afspraak!

HUIS VAN DE PASSER
Steenstraat 6 • 2311 ET Leiden • 06-55 32 03 97 • maconiekcentrum.nl

Voor succes door waardecreatie met online marketing

MuseumDepotShop.nl wordt online vertegenwoordigd door Create Value

Create Value

MEIJER FINANCE

DE BASIS: ACCURAA, SOLIDE EN BETROUWBAAR

DE MEERWAARDE: CREATIEF, PRO-ACTIEF EN ACTUEEL

- gespecialiseerd in zakelijke dienstverlening, vastgoedsector en goede doelen
- samenstellen en beoordelen van jaarrekeningen
- administratieve ondersteuning
- financiële en fiscale advisering
- financieel adviseur bij overlegsgeschiedingen

Javastraat 14
2585 AN 's-Gravenhage
T 070 360 02 32
info@meijerfinance.nl
www.meijerfinance.nl

Accountant bij van **NBA**

REGISTERED ELASTIC ADVISORS

vereniging van collaborative professionals

JIMMY NELSON: HOMAGE TO HUMANITY
26 SEPTEMBER 2019 - 15 MAART 2020
MUSEUM AAN HET VRIJTHOF

Museum aan het Vrijthof - Vrijthof 18 - 6211LD Maastricht
dinsdag - zaterdag 10.00 - 17.30 uur - www.museumaanhethof.nl

Het begint met kijken

Frits Sissing

Ambassadeur van MuseumDepotShop

Mensen enthousiasmeren

'Ik wil mensen enthousiasmeren voor kunst, ze nieuwsgierig maken. Het begint gewoon met kijken en luisteren.' Aan het woord is Frits Sissing, ambassadeur van MuseumDepotShop. Hij is op vele fronten actief in het culturele veld en wil kunst en cultuur op een laagdrempelige manier naar mensen brengen. 'Een veiling is niet laagdrempelig, een online winkel wel. Ik vind het mooi als mensen op die manier iets kunnen kopen.'

Musea interesseren

Als ambassadeur wil Frits Sissing musea interesseren om mee te doen met MuseumDepotShop en mooie stukken ter beschikking te stellen. 'Als je weet dat objecten jouw depot niet uit gaan komen, omdat ze niet bij de context van de collectie passen of de richting die je hebt gekozen, en niemand binnen het museale veld kan ze gebruiken, laat dan mensen buiten het museum ervan genieten.'

'Een veiling is niet laagdrempelig, een online winkel wel'

'Hoe leuk is het om het publiek er blij mee te maken? Dan gaan ze vervolgens zelf op onderzoek uit en komen naar jouw museum. De vraag moet niet langer zijn 'kan ik verantwoorden dat ik dit stuk wegdoe' maar 'kan ik als museum verantwoorden dat ik dit stuk nog langer vasthoud'.' ●

**MUSEUM
DEPOT
SHOP**
heritage at home

Ondernemers in de museale wereld

Musea hanteerden lange tijd een eenrichtingsverkeer voor hun collecties. Objecten kwamen het museum in om er slechts sporadisch, en tijdelijk, weer uit te komen. Als bruikleen voor een tentoonstelling, bij renovaties of in noodgevallen. Daar is nu beweging in gekomen. Niet alles hoeft te worden bewaard. Lukt herplaatsen in een ander museum niet, dan is het tijd voor de markt. In vaktermen heet dit herbestemmen. Dreigt er desondanks een gebrek aan ruimte, dan wordt een nieuw depot betrokken. Iedereen die een grote verhuizing heeft meegemaakt weet hoe verrissend dit is.

De ondernemers Arjen Pels Rijcken en Jeroen Harinck zagen een kans. Zij brachten hun expertises op het gebied van vastgoed en logistiek management samen om musea terzijde te staan. In 2017 richtten zij Art & facts op en begonnen met de flexibele verhuur van depotruimte in het eerder door Pels Rijcken gerealiseerde EYE Collectiecentrum. Komend jaar zal Art & facts drie nieuwe depots in Oegstgeest openen.

Door hun contacten met musea ontstonden nieuwe plannen. Art & facts heeft nu ook een detacheringstak voor museummedewerkers op het gebied van collectiebeheer, publieksbegeleiding, marketing en communicatie. De derde loot aan de stam werd in april van dit jaar glanceerd: Stichting MuseumDepotShop.

in gesprek met Arjen Pels Rijcken en Jeroen Harinck

Canapé, 19e eeuw
Fries Museum

Wat is de MuseumDepotShop?

APR - Een webshop waar museale objecten, ter beschikking gesteld door de participerende musea, worden verkocht aan particulieren. Denk aan museumbezoekers, verzamelaars of iemand die een origineel cadeau zoekt.

Waarom een webshop?

APR - Dan kun je gewoon kiezen, klikken en afrekenen wanneer het je uitkomt en tegen zeer redelijke prijzen. Je weet waar je aan toe bent. Een veiling kost tijd en de uitkomst blijft tot het einde onzeker.

Wat kan ik er vinden?

JH - Van alles, van prenten en muziek-instrumenten tot meubels. Alleen objecten die aan de wettelijke eisen van afstoten voldoen. Eenmaal ingeschreven word je per mail op de hoogte gehouden van het aanbod en de openingstijden.

Openingstijden bij een webshop?

JH - De vraag is groter dan wat we kunnen bieden. Vooral nog zijn we daarom beperkt open. Maar we zien de belangstelling vanuit de musea toenemen. Ze gaan zorgvuldig te werk. Er is hier sprake van een cultuurverandering. Het heeft tijd nodig.

Waar kwam het idee vandaan?

APR - Art & facts adviseerde al over ontzameltrajecten, in het kader van depotbeheer. Wij hebben de benodigde infrastructuur om de handling goed op te zetten, zoals opslag met klimaatbeheersing, transport en fotograferen. De webshop is voor ons een logische volgende stap.
JH - Daarnaast willen we graag een nieuwe verbinding leggen tussen publiek en musea. Ons aanbod brengt verhalen en maakt mensen nieuwsgierig.

Jullie doel voor de komende tijd?

APR - Meer deelnemende musea. Er ligt zoveel in depots, sommige objecten in veelvoud. Als deze ontzamd worden, dan zullen particulieren er blij mee zijn. Wij zijn er klaar voor. En, oh ja, we zetten nu de eerste stappen in het buitenland.

De winst van dit alles?

JH - Voor musea: minder collectiezorgen, meer ruimte en een transparant verkoopkanaal. Voor het publiek: een museaal object met een mooi verhaal. Voor de MuseumDepotShop: de winst van de stichting wordt ingezet om musea te helpen bij ontzamen. Noemen we dit niet circulaire economie? ●

DE EERSTE KOPERS MUSEUMDEPOTSHOP

- **Kabuki acteur, prent van Utagawa Kunisada, 1863, uit Japanmuseum SieboldHuis**
- **Miniatuurdoozjes, uit Stadsmuseum Almelo**
- **Porseleinen bordjes en stoelen, uit Fries Museum**
- **Prenten, uit Belasting & Douane Museum**

Groot ingekocht. Eigen museum?

Een eigen poppenhuizen-museum. De vier miniatuurdoozjes uit Almelo staan nu in een houten speelgoedwinkel uit 1900, van de Firma Gottschalk uit Duitsland.

En de prenten?

De spotprent 'De Oorlogslasten in Engeland' van Johan Braakensiek (1902), vond ik leuk, in het kader van de Brexit.

Gevoelig voor de tijdgeest?

Geschiedenis is mijn grote passie, kunst ook. De muren thuis hangen bijna vol. Maar ik zou graag meer Japanse prenten kopen.

Sentimental journey?

Mijn partner en ik zijn in Japan bij elkaar gekomen. Vandaar de prent van Utagawa Kunisada.

Nog meer wensen?

Bloemstillevens en Nederlandse landschappen. Kan MuseumDepotShop die ook aanbieden?

Kent u de herkomstmusea?

Het Fries Museum, vaak geweest. Als kleine jongen had ik er zelf iets staan.

Colofon

Opdrachtgever

Stichting MuseumDepotShop

Eindredactie

Marie-Christine Vink

Interviews en tekst

Marie-Christine Vink

Ontwerp

Joris Smidt

Coördinatie

Alexandra van Strien-de Groot

Fotografie objecten

Janina Fritz, Olga Permiakova

Publicatie

26 september 2019

© teksten

MCKwadrat| business development

©2019 MuseumDepotShop, Amsterdam
De redactie heeft getracht alle rechthebbenden te achterhalen. Indien u desondanks meent over de rechten te beschikken, dan kunt u contact opnemen met MuseumDepotShop.